

Roberto Interlandi, *Potestà sacramentale e potestà di governo nel primo millennio: esercizio di esse e loro distinzioni. Premio Bellarmino 2016, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma 2016, ss 724 + 4 nlb.*

Starannie wydana publikacja autorstwa Roberto Interlandi'ego przez Editrice Pontificia Università Gregoriana stanowi rezultat prowadzonych przez niego od kilku lat naukowych badań na Pontificia Università Gregoriana w Rzymie. Autor skoncentrował się w nich nad badaniem relacji zachodzącej pomiędzy władzą święceń (*potestas ordinis*) a władzą rządzenia (*potestas iurisdictionis*) na podstawie źródeł prawa kanonicznego w ujęciu historycznym od starożytności aż do Soboru Laterańskiego II (1139).

Jak to Autor pisze, od pierwszych wieków Kościoła w praktyce uważano, że poprzez udzielanie święceń ordynowani otrzymywali władzę do ważnego i godziwego sprawowania sakramentów. Natomiast do sprawowania władzy rządzenia wystarczającym było przyjęcie chrztu, przez co następowało włączenie do Ludu Bożego.

Pierwsze badania źródeł pochodzenia władzy święceń i rządzenia zaczęto prowadzić już w połowie XIII w., co swoje odzwierciedlenie znalazło w „Decretum Magistri Gratiani” (około 1140) i *Summa Lipsiensi* (1186). Doktryna Soboru, zarówno Trydenckiego (1545-1563) jak i Watykańskiego II (1962-1965), pozostawiła interesujący nas obszar badawczy naukowej refleksji teologów i kanonistów.

Władza (*potestas*) jest to moralne upoważnienie do pełnienia funkcji kierowniczych w określonym układzie społecznym. Władzę w Kościele katolickim dzielimy na władzę święceń (*potestas ordinis*) i władzę rządzenia (*potestas regendi seu iurisdictionis*). Władza święceń wypływa z przyjętych święceń episkopatu, prezbiteratu i diakonatu (*ex ordinibus*), a celem jej jest sprawowanie kultu Bożego i uświęcanie wiernych. Władza święceń jest niezmienna co do zakresu w obrębie tego samego stopnia święceń. Można jedynie ograniczyć godziwe jej wykonywanie. Najwyższy Prawodawca, stojąc na gruncie jedności władzy w Kościele katolickim, dokonuje rozróżnienia

pomiędzy władzą święceń a przekazywaną aktem niesakramentalnym, władzą rządzenia. Zakres sprawowania władzy rządzenia uzależniony jest od woli przełożonego kościelnego. Termin *potestas regendi seu iurisdictionis* stał się synonimem władzy jurysdykcyjnej, którego to terminu prawodawca aktualnie używa w normach prawa procesowego *Kodeksu Prawa Kanonicznego* z 1983 r. Władza rządzenia może być wykonywana w zakresie zewnętrznym, kiedy wywołuje skutki wobec Ludu Bożego, dające się stwierdzić i udowodnić, i wewnętrznym, kiedy dotyczy zaradzeniu potrzebom sumienia. Władza rządzenia jest zwyczajna (*potestas regimis ordinaria*), jeśli mocą samego prawa jest złączona ze sparowaniem jakiegoś urzędu; natomiast jest delegowana (*potestas regimis delegata*) wtedy, kiedy zostaje udzielona wiernemu poprzez powierzenie urzędu. Zwyczajna władza rządzenia może być własna lub zastępcza.

Autor przyjął badawczą hipotezę, że dopiero Gracjan rozpoczął prowadzenie metodologicznej refleksji na temat władzy w Kościele katolickim, ponieważ dopiero w drugim tysiącleciu pojawiła się „scientia canonistica”. Oczywiście brakuje również formalnych źródeł prawnych w pierwszym tysiącleciu, aby móc zaprezentować kanoniczne podstawy *potestas ordinis* i *potestas iurisdictionis*. Jednakże z całą pewnością sformułowanie tych terminów nie stało się „causa instrumentalis” doktryny na temat władzy w Kościele, ponieważ w pierwszym tysiącleciu były one implicite zawarte w źródłach prawa kanonicznego. Celem Autora stało się ukazanie przesłanek prawno-teologicznych, które wskazywałyby na charakter relacji zachodzącej pomiędzy *potestas ordinis* a *potestas iurisdictionis*. Autor, podążając tym tropem, przebadął imponującą liczbę źródeł, w tym pisma Nowego Testamentu i ojców Kościoła apostołskiego, następnie pisarską twórczość ojców Kościoła tak zachodniego jak i wschodniego, prawodawstwo kanonów soborów powszechnych, synodów lokalnych zwoływanych tak na Zachodzie jak i Wschodzie prowincji ówczesnego świata chrześcijańskiego, zwyczaje, reguły monastyczne, normy prawa cesarskiego i liturgicznego. Bogactwo zbadanych źródeł pozwoliło Autorowi, z zastosowaniem metody historyczno-prawnej, na sformułowanie historyczno-teologicznej wizji o charakterze całościowym wzajemnych relacji zachodzących pomiędzy *potestas ordinis* a *potestas iurisdictionis* z wykluczeniem narażenia się na postawienie zarzutu ahistoryczności. Zamierzona koncepcja badawcza pracy przysporzyła Autorowi wielu trudności związanych z jej interdyscyplinarnością, z którymi poradził sobie doskonale, co zaowocowało powstaniem opracowania o znakomitych walorach badawczych.

Roberto Interlandi urodził się 9 stycznia 1980 r. Następnie po ukończeniu nauki w szkole średniej, w 2004 r. pomyślnie ukończył studia z zakresu prawa (*giurisprudenza*) na Università di Catania na Sycylii, a w 2007 r. uzyskał aplikację adwokacką. Następnie wstąpił do Seminario Arcivescovile di Catania na Sycylii i w latach 2008-2015 przygotowywał się do przyjęcia święceń prezbiteratu w Almo Collegio Capranica w Rzymie. Roberto Interlandi, będąc studentem tego kolegium, kontynuował intelektualną formację na Pontificia Università Gregoriana w Rzymie, uzyskując w 2010 r. bakaleureat z teologii, a w 2013 r. licencjat z prawa kanonicznego. Autor swoją formację intelektualną z zakresu kanonistyki uwieńczył w 2015 r. przedstawieniem rozprawy doktorskiej przygotowanej pod kierownictwem prof. Gianfranco Ghirland' y SI, a zrecenzowanej przez prof. Roberto Geisinger'a SI. Następnie Roberto Interlandi w 2015 r. przyjął święcenia prezbiteratu, po czym przez jeden rok pracował duszpastersko w archidiecezji Katanii, a od 2016 pozostaje w służbie Stolicy Apostolskiej, pracując w Sekretariacie Stanu.

Przechodząc do struktury publikacji należy podkreślić, że Autor uniknął niebezpieczeństwa zredagowania dzieła, które mogłoby przybrać formę relacji historycznej, nawet zapewne dość harmonijnej, ale pozbawionej waloru dzieła o strukturze tematycznej.

Rozprawa składa się ze wstępu (ss. 5-13), pięciu rozdziałów z zakończeniami, podsumowania (ss. 595-612), wykazu skrótów (ss 613-630), bibliografii, na którą składa się wykaz źródeł (ss. 631-645) i literatury (ss. 645-697), indeksów: autorów (ss. 699-707), soborów i synodów (ss 709-715), zbiorów prawa kanonicznego (ss. 717-718), odniesień do *Dekretu Gracjana* (ss. 719-720).

Autor w pierwszym rozdziale (ss. 15-102) skupił się na określeniu charakteru uczestnictwa wiernych świeckich w wykonywaniu władzy święceń w kontekście nauki sformułowanej przez Sobór Watykański II. Ale już w części historyczno-prawnej znajdują się liczne świadectwa tego, że wierni świeccy, jak to wynika z postanowień synodów i piśmiennictwa kościelnego, dość aktywnie, tak w świecie łacińskim jak i greckim, przynajmniej do V w., na mocy chrztu uczestniczyli w wykonywaniu władzy rządzenia. Wierni świeccy uczestniczyli również w obradach synodów, w sprawowaniu władzy sądowniczej (np. *episcopalis audientia*), również w określonym zakresie w procesie dokonywania wyboru biskupów i w nauczaniu katechetycznym.

Władza sakramentalna w pierwszych wiekach Kościoła, jak to poświadcza *Traditio Apostolica*, była przekazywana w akcie święceń, chociaż

wierni świeccy, udzielając chrztu, uczestniczyli we władzy sakramentalnej. W przypadku pozostałych sakramentów wierni świeccy mogli jedynie zewnętrznie dokonywać z nimi związanych określonych funkcji. Autor pisze, że począwszy od V w., zauważa się zmniejszenie roli wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia.

Autor w drugim rozdziale (ss. 103-212) przedstawił wyniki swych badań na podstawie przebadanych źródeł powstałych od II do III w. na temat przekazywania władzy święceń i rządzenia w sakramencie święceń. Równocześnie Autor zaznacza, że wykonywanie władzy rządzenia, w pewnych okolicznościach według ustawodawstwa synodalnego, mogło podlegać utracie.

W trzecim rozdziale (ss. 213-333) Autor rozwija rozważania poświęcone relacji zachodzącej pomiędzy *potestas ordinis* a *potestas iurisdictionis* na podstawie źródeł powstałych od IV do V w. Autor przeprowadził analizę donatyizmu, dekretów papieży, postanowień soborów i synodów oraz zażytków literatury patrystycznej.

Czwarty rozdział (ss. 335-485) poświęcono problematyce wykonywania *potestas ordinis* i *potestas iurisdictionis* w kontekście rozwoju terytorialnego Kościoła. Autor podkreśla znaczenie stopni sakramentu święceń w kontekście ustroju hierarchicznego Kościoła i przypadków naruszenia kompetencji.

Autor piąty rozdział (ss. 487-593) poświęcił zaprezentowaniu źródeł, powstałych od V w. do Soboru Laterańskiego II (1139), których powstanie zamyka reformę gregoriańską w Kościele łacińskim.

Przyczyną podjęcia się zapewne przez Autora opracowania wyżej zarysowanego zagadnienia stał się nowożytny pogląd, że w pierwszym tysiącleciu uznawano jedność władzy sakramentalnej i rządzenia. Wyniki przeprowadzonych badań przez Autora wydają się być kompletnymi, ponieważ obejmują źródła zarówno Kościoła zachodniego jak i wschodniego. Oczywiście Autor nie ustrzegł się pewnych niedociągnięć. Wśród których należałoby przede wszystkim wymienić brakujące w pierwszym rozdziale szersze potraktowanie zagadnienia wykonywania władzy sakramentalnej przez wiernych świeckich, pomimo tego, że ich aktywność w tym zakresie zasadniczo ograniczała się jedynie do udzielania chrztu. Autor również niezbyt dostatecznie rozwinął zagadnienie związane z rolą wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia, która ograniczała się jedynie w niektórych okolicznościach do uczestniczenia w wyborze biskupa, w soborze lub synodzie. W rozdziale drugim i trzecim Autor mógł szerzej naświetlić polemikę toczącą się Kościele od II do VI wieku na temat ważności chrztu i święceń przyjmowanych od heretyków i schizmatyków. Chociaż Autor

relacjonuje polemikę Cypriana z Kartaginy ze stanowiskiem reprezentowanym przez Biskupa Rzymskiego w kontekście późniejszego nauczania takich papieży m.in. jak Innocentego I, Leona Wielkiego i Grzegorza Wielkiego. Autor również mógłby pogłębić zagadnienia zawarte w rozdziałach od siódmego do dwunastego, które są związane z reformą gregoriańską. W tamtym czasie władza świecka negatywnie wpływała na władzę kościelną m.in. poprzez symonię. Autor mógł w tym kontekście pokusić się o próbę rozgraniczenia uczestnictwa wiernych świeckich w wykonywaniu władzy rządzenia od negatywnych działań, których źródeł należałoby upatrywać w realizacji doczesnych interesów politycznych.

Autor przed publikacją rozprawy doktorskiej usunął zauważone przez promotora i recenzenta błędy i opuszczenia. I tak np. na ss. 96-97 Autor w tekście przedstawionym komisji błędnie napisał, że przygotowanie do chrztu sprawowane przez diakoniszę było wyrazem powierzonego jej *munus docendi*. Jednakże, jak to słusznie zauważył prof. Gianfranco Ghirlanda SI, promotor pracy, nie było to uczestnictwo w *munere docendi*, a jedynie rudymen tarne nauczanie.

Wyniki badań przeprowadzonych przez Roberto Interlandi'ego zawierają również interesujące *polonica*. Autor, dzięki nawiązanym kontaktom badawczym, dotarł do nieopublikowanej rozprawy przygotowanej przez prezbitera diecezji siedleckiej, Kazimierza Nasiłowskiego († 1995), *De distinctione potestatis ecclesiasticae a primis Ecclesiae saeculis usque ad exeuntem decretistarum periodum peracta* (Warszawa, 1974). Kazimierz Nasiłowski w 1946 r. podjął studia z zakresu prawa kanonicznego na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, uzyskując w 1956 r. doktorat. Następnie w latach 1958-1963 kontynuował prowadzenie badań z zakresu historii średniowiecznego prawa kanonicznego w Monachium. Kazimierz Nasiłowski swą działalność dydaktyczno-naukową prowadził w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Siedleckiej (1963-1987) i Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (1966-1975). Roberto Interlandi zamieścił w bibliografii (ss. 679-680) tę i pozostałe publikacje Kazimierza Nasiłowskiego.

Rozprawę Roberto Interlandi'ego wysoko oceniono, skoro nagrodzono jej Autora w 2016 r. *Premio Bellarmino*. Nagroda św. Roberta Bellarmina († 1621), związanego z *Collegio Romano*, jest przyznawana co roku dwóm doktorskim rozprawom przygotowanym na Pontificia Università Gregoriana w Rzymie: jednej z teologii a drugiej z pozostałych nauk wykładanych na tym uniwersytecie. Regulamin nagrody wymaga dla przedstawionego tekstu promowanej rozprawy uzyskanie przynajmniej oceny: 9,7/10.

Studium Roberto Interlandi'ego rzeczywiście wnosi istotny naukowy wkład w refleksję nad sprawowaniem władzy w Kościele katolickim. Tym samym wyniki recenzowanej rozprawy stają się kolejnym argumentem przemawiającym za tym, również na podstawie praktyki pierwszych wieków chrześcijaństwa, aby wiernym świeckim powierzać, a w naszych czasach zarówno mężczyznom jak i kobietom, urzędy kościelne. A są one przecież, związane ze sprawowaniem władzy rządzenia (jurysdykcji), jak to ma m.in. miejsce na w przypadku sędziego orzekającego w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

Walorami pracy są jej poprawność metodologiczna, staranne udokumentowanie prezentowanej argumentacji, przytaczanie tłumaczonych cytatów na język wernakularny, szerokie nawiązywanie do piśmiennictwa z zakresu historii źródeł prawa kanonicznego, umieszczenie starannie udokumentowanych podsumowań na zakończenie każdego z rozdziałów, pogłębione zakończenie rozprawy, dbałość o piękno i styl języka włoskiego.

Do mankamentów pracy należy zaliczyć występujące w niej powtórzenia, co w pewnym sensie usprawiedliwia do pewnego stopnia Autora, który pragnął zachować klarowność swoich wywodów.

Jednocześnie nie może ulegać najmniejszej wątpliwości, że rozprawa Roberto Interlandi'ego stanowi istotny wkład w literaturę włoską, ale również i światową, na temat pochodzenia władzy święceń i rządzenia w Kościele katolickim. Wypada mieć nadzieję na kontynuowanie przez Autora dotychczasowych badawczych zainteresowań.

ks. Marcin Bider
Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach